

QƏHRƏMANLIQ TARİXİNİN NƏSRİMİZDƏ ƏKSİ**X.F.MANAFLI*****Bakı Dövlət Universiteti***

Ağız ədəbiyyatı nümunələrinin bədii nəsrə təsir imkanları daha geniş və çoxcəhətlidir. Belə ki, bu imkanlardan istifadə edərək bir çox sənətkarlar yazılı ədəbiyyata güclü folklorizm gətirmişdir.

Təbii ki, şifahi ədəbiyyatla yazılı ədəbiyyatın qarşılıqlı əlaqəsi elə yaradıcılıq prosesidir ki, onlar bir-birilə daim qarşılıqlı zənginləşmə hadisəsi ilə bağlıdır. Bütün bu prosesə təsir edən silsilə amillər mövcuddur və onlar daim fəaliyyətdədir. Bu təsir və zənginləşmə də dövrün bir sıra ictimai-siyasi hadisələri ilə şərtlənir.

B.O.Korman isə rus nəsrində folklorizmin əksolunma səviyyəsini yazıçının öz dünyagörüşü, sənətkarlıq səviyyəsi ilə əlaqələndirir. O, yazır: "Folklorizm bədii nəsrə yazıçının folklor ənənələrinə bağlılıq səviyyəsi ilə əlaqədardır. Milli ənənələrə yaxın olan sənətkarlar öz əsərlərində folklorizmdən iki şəkildə istifadə edirlər. Birincisi, ən böyük xalq qəhrəmanının obrazını bədii nəsrə gətirməklə böyük bir dövrün psixologiyasını, yaxud azadlıq hərəkatını qələmə alırlar. Bu özü də hər sənətkar üçün mümkün olan proses hesab edilmir. Yalnız xalq həyatına dərinləndən bələd olanlar belə əsərlər yarada bilirlər. Həm də bu əsərlərin əsas dəyəri baş qəhrəmanların, baş bədii obrazın işlənmə səviyyəsi ilə çox bağlıdır. İkinci halda isə sənətkarın milli düşüncənin ibrətamiz nümunələrindən — qanadlı sözlərdən, aforistik ifadələrdən, tarixi gerçəkliyi əks etdirən xalq yaradıcılığı nümunələrindən istifadə məharəti ilə bağlıdır. Bu yaradıcılıq prosesində də bədii obrazın dinamikası diqqət mərkəzində olmalıdır" (1, 124)

Eyni proses müharibədən sonrakı dövr Azərbaycan nəsrində özünü göstərmişdir.

Mövzusu qəhrəmanlıq tariximizdən, xüsusilə qaçaqçılıq hərəkatı tarixindən götürülmüş əsərlər müharibədən sonrakı illərdə yaranmış nəsrimizdə özünü göstərməyə başladı. Qaçaq Nəbi və Qaçaq Kərəm obrazları əsasında irihəcmli əsərlər meydana çıxmağa başladı. Getdikcə onlar nəzmdə daha geniş həyat lövhələrini əks etdirməyə başladığı kimi, nəsrə də fəal mövqeyini itirmədi. Ötən əsrin ikinci yarısından sonra S.Rəhimovun, C.Bərgüşadın, F.Eyvazovun və başqalarının yaradıcılığında özünü göstərdi. Bu isə nəsrimizdə folklorizmi gücləndirdi, onun daha yeni ifadə formalarını doğurdu. B.O.Kormanın göstərdiyi ikinci hal — folklor paremik vahidlərindən, qanadlı sözlərdən, əfsanə, rəvayət və nağıllardan, nəğmə mətnlərindən istifadə yolu Azərbaycan nəsrindən də yan keçmədi. Milli nəsrimizdə əfsanə, rəvayət, lətifə, atalar sözü, məsələlərdən müxtəlif şəkildə istifadə, təkcə nəsrimizdə folklorizmi güclən-

dirmədi. Eyni zamanda milli ənənələri, şifahi pəremik vahidləri milli yaddaşda fəallaşdırdı, onların gündəmə gəlməsinə səbəb oldu. Bütün bunlar isə nəsrimizdə baş verən yeni hadisələr idi. Bu hadisələr Azərbaycan nəsrinə təkcə yeni mövzu, məzmun və ideyalar gətirmədi, eyni zamanda onun struktur baxımından təzələnməsinin əsasını qoydu. Ədəbiyyatımızda yeni, xəfif bir mehin gəlişini sürətləndirdi. Milli özünə-qayıdışın iştiraklarını əks etdirməyə başladı. Ötən əsrin 50-ci illərindən başlayaraq bu iştiraklar İ.Əfəndiyevin, İ.Şıxlının və başqalarının yaradıcılığında gətirdikcə közərməyə başladı. Bu gün Azərbaycan nəsrilə şifahi yaradıcılıq ənənələrinin qarşılıqlı əlaqəsini öyrənmədən təbii ki, bütün bu kimi məsələlərə aydınlıq gətirmək mümkün deyildir. Müxtəsər şəkildə həmin problemə nəzər yetirdikdə məlum olur ki, Azərbaycan nəsrinin məzmun dəyərinin və struktur quruluşunun bugünkü yüksəliş səviyyəsi kortəbii inkişaf yolu hesabına meydana gəlməmişdir. O, tarixən özünəməxsus ziddiyyətli, təzadlı, bəzən enən, bəzən yüksələn yollarla bir inkişaf mərhələsi keçmişdir. " Başqa xalqların ədəbiyyatında olduğu kimi, eyni proses Azərbaycan ədəbiyyatı üçün də səciyyəvidir. Azərbaycan nəsrində də folklorizmin təzahür formalarının müxtəliflik çevrəsi, demək olar ki, diqqətdən yayınmış, onun bir neçə xüsusiyyəti tədqiqə cəlb edilsə də bir sıra mühüm amillər nəzərdən qaçmışdır. Ona görə də Azərbaycan ədəbiyyatının, eləcə də nəsrinin folklorizm qaynaqları bütünlüklə açıqlanmamış qalmışdır. Professor A.Nəbiyevin yazdığı kimi, "Bütün dövrlərdə və mərhələlərdə şifahi yaradıcılıq yazılı ədəbiyyatın süjet, motiv, obraz və söz cəbhəxanası funksiyalarını qoruyub saxlamışdır. Şifahi ədəbiyyat bütün mərhələlərdə — yazılı ədəbiyyatın yaransmasında bilavasitə müxtəlif dərəcə və amplitudlarda iştirak etmişdir. Məsələn, diqqət versək, görürük ki, dünya ədəbiyyatında olduğu kimi, Azərbaycan ədəbiyyatında da ən güdrətli qələm sahibləri xalq ədəbiyyatı nümunələrindən — hekayətlərdən, əhvalatlardan, rəvayətlərdən, əfsanələrdən, deyimlərdən, atalar sözlərindən və s. fəal şəkildə istifadə etmişlər" (2,103-104).

Müharibə ərəfəsində nəsrimizdə "yeni ədəbiyyat uğrunda mübarizələr genişləndikcə, ədəbiyyatda folklorizmin güclənməsi prosesi başladı. Yeni ədəbiyyat özü də yeni anlayış idi, o, birdən-birə yaranmadı, mərhələ-mərhələ inkişaf yolu keçdi. İlk öncə ədəbiyyata tarixi-qəhrəmanlıq mövzuları gəlməyə başladı. Bunun arxasında xalq həyatı və məişəti dayanırdı. Milli düşüncəni gücləndirmək üçün bu vacib bir yaradıcılıq mərhələsi idi.

Azərbaycan nəsrilə üçün də bu oxşar bir problem idi. Burada da tarixi qəhrəmanlıq, xalq ədəbiyyatındakı el qəhrəmanlarının həyatı ilə bağlı motivlər yazılı ədəbiyyatda əks olunmağa başladı. Xüsusilə xalq ədəbiyyatı qəhrəmanları milli nəsrədə canlı bədii obrazlar şəkildə təcəssüm etməyə başladı. Belə sənətkarlardan biri S.Rəhimov idi. Geniş yaradıcılıq imkanlarına malik sənətkarın bu istiqamətdə yazdığı bir çox əsərləri güclü folklorizm elementləri ilə zəngin idi. S.Rəhimovun ədəbi irsi Azərbaycan xalqının adət-ənənəsini, etnoqrafik xüsusiyyətlərini özündə toplamışdır. Ədibin xalq qəhrəmanlarının həyatını əks etdirən ilk belə əsərlərindən biri "Aynalı" idi.

S.Rəhimov bu əsər üzərində hələ 30-cu illərin sonlarından işləməyə başlamışdı. Sonradan yazdığı xatirətində deyirdi ki, "Şamo" məni dövrün bir çox problemlərini bədii ədəbiyyata gətirmək zərurəti ilə üz-üzə

qoymuşdu. Amma tarixi keçmiş də unutmaq olmazdı. Mən hələ otuzuncu illərin ortalarında xalq qəhrəmanlarımız barədə roman yazmaq istəyirdim. Ancaq "Şamo" qabağa düşdü. "Aynalı" isə mənim həmin sahədə ilk qələm təcrübəm oldu. Ədib bu xatiratda təbii ki, təvazökarlıq edirdi. Çünki 1942-ci ildə — müharibənin qanlı-qadalı günlərində, cəbhədə vuruşan döyüşçülərin vətənpərvərlik duyğularını coşdurən əsərlərə ehtiyac olduğu bir vaxtda yazılıb çap edilən "Aynalı", cəmiyyətdə çox mühüm rezonansa səbəb oldu. Bu əsər dövründə maraqla qarşılandı, xüsusilə ali məktəb tələbələrinin stolüstü kitabına çevrildi. Gənc qızların cəbhəyə düşmənlə vuruşlara səfərbər olmasına təkan verdi. "Aynalı"nın ayrı-ayrı parçaları həmin dövrdə müxtəlif mətbuat səhifələrində, xüsusilə cəbhə qəzetlərində çap olunub əsgərlər arasında yayıldı.

Ədib bu əsəri 1942-ci ildə yazmışdır. Əsərin mövzusu XIX əsrin ikinci yarısında Azərbaycanda baş verən qaçaqçılıq hərəkatının qəhrəmanlarından biri olan Qaçaq Nəbinin qəhrəman həyat yoldaşı Həcər həyatından götürülmüşdür. "Əsərin əsasını Həcərlə Kiçikxan arasında baş verən konflikt təşkil edir. Nəbidən müvəqqəti ayrı düşən Həcər Arzın o tayında pənah apardığı bir kənddə buranın azğın və həyasız xanı ilə üz-üzə gəlir. Yazıçı öz qəhrəmanını feodal-patriarxal bir mühitdə, müxtəlif ictimai təbəqələrin əhatəsində, eləcə də Azərbaycanın zəngin təbii mənzərələri fonunda təsvir edib, onun parlaq bədii portretini çəkmişdir. Əsərin ən başlıca dəyəri hər şeydən əvvəl, burada xalqın milli adət-ənənələri, onlara hörmətdir. Milli dəyərləri, xalqın uzun yüzilliklər ərzində yaradıb yaşatdığı ənənələr pozulanda, onun şəxsiyyəti tapdalanıb təhqir ediləndə xalq ayağa qalxır. Bu isə təbii ki, qarşı tərəflə mübarizənin, həm də ölüm-dirim mübarizəsinin amansız çarpışmasına çevrilir. "Aynalı" povestində də süjet bu kimi dəyərləri əhatə edir. Həm də yazıçı xalqın əxlaq qaydalarını qorumağı, onu nəsildən-nəslə ötürməyi qarşısına məqsəd qoyur. Bu ənənələri təhrif edənlər, xalqın yüz illərdən bəri yaradıb yaşatdığı birgəyaşayış normalarını pozanları cəzasız buraxmır. Hətta onları elə cəzalandırır ki, bu, bir çoxlarına nümunə olur. "Aynalı" povestində Həcərin tam və dolğun portreti yaranır. Həm də bu obraz milli-mənəvi dəyərlərin, xalqın gözəl ənənələrinin keşikçisi kimi diqqəti cəlb edir.

Həcər bir qadın olaraq gözəldir. Buna görə də Kiçikxanın həris baxışları onu rahat buraxmır. Həcər kişilərdə ola biləcək fiziki qüdrətə malikdir. O, mənəvi cəhətdən pakdır, ərinə son dərəcə sadıq azərbaycanlı qadınının timsalıdır. O deyir: "Mən əhd etmişəm, Nəbidən sonra yoluma çıxan kişilərin meyidini basdayım". Həcər öz dostu və düşməni ilə üz-üzə gəlib mərdi-mərdana danışmağı bacırır. Onda tərlandı qələmə sancılan və əliboş qayıdan Kiçikxanla dağ keçisi vurmuş Həcərin qarşılaşmasında yazıçı bu cəhətləri məharətlə təsvir etmişdir (3, s.80).

Kiçikxan ovdan əliboş qayıdır, qanı qaralır. Həcər isə dağ keçisi vurmuşdur. Kiçikxan bunu görüb daha da pərt olur. Xanı bu vəziyyətdən qurtarmaq üçün Həcər öz ovunu ona bağışlayır və Aynalını oynadaraq deyir: "Kişi kimi mən sözümün üstündə dururam, yoldaş olaq, xeyirə xeyir, şərə şər! Özü də bu ovu siz atmış olun" (3, s.85).

Həcər əsərdə namus, qeyrət, ar rəmzinə çevrilir, Kiçikxan öz əməlinin qurbanı olur. Onun cəzası ikiqat verilir. Əgər bu cəzanı verənlərin bir qütübündə Həcər dayanırsa, o biri qütübündə Kiçikxanın vəfalı sevgilisi Məşuqə dayanır. Bu qadın obrazlarının hər ikisi milli-mənəvi dəyərlə

rin, adət-ənənələrin keşikçisi kimi çox yüksək şərəfə və sayğıya layiqdirlər.

S.Rəhimovun bu əsərində eyni zamanda folklora müraciət güclüdür. Bu, özünü bir neçə şəkildə göstərir. Birincisi, yazıçı yeri gəldikcə atalar sözü və məsəlləri, bayatıları, Qaçaq Nəbi ilə bağlı xalq mahnılarını əsərə gətirir, qələmə aldığı mövzu ilə bağlı qəhrəmanın hiss-həyəcanlarını daha lirik ifadə etmək üçün folklor düşüncəsindən istifadə edir. Məsələn, Nəbidən müvəqqəti ayrı düşən Həcərin nigarançılığını ifadə etmək üçün yazıçı belə bir bayatıya müraciət edir:

Dağlarda lalə yalqız,
Gül qoşa, lalə yalqız.
Qorxuram qərib öləm,
Qəbirim qala yalqız.

Bu bayatını əsərə daxil etməklə Nəbidən ayrı düşən Həcərin daxilən keçirdiyi həyəcanları yazıçı öz oxucularına daha obrazlı şəkildə çatdırır.

S.Rəhimov əsərdə qarşıya qoyduğu məqsədi həyata keçirmək üçün başqa bir maraqlı formadan istifadə edir. Ədib povestində Həcər obrazı ilə yanaşı, Nəbinin qəhrəmanlıq şücaətini, xalqın milli yaddaşına qaytarmağın formasını tapır. Nəbinin qəhrəmanlığından bəhs edən nəğmələri uzaq bir eldə yaşayan çobanların dilinə köçürür, Həcər Arazın o tayında çobanların oxuduğu nəğmələri dinlədikcə kövrək hisslər keçirir, qəlbində vətənin o taylı-bu taylı torpağına dərin bir məhəbbət duyğusu baş qaldırır. Nəbinin bu torpağın azadlığı uğrunda apardığı mübarizə onu cəsərtləndirir, qəlbini qürur hissi ilə doldurur. Bir qadın qəhrəman kimi onu azadlıq mübarizəsinə səfərbər edir. Əslində bu, bədii əsərlərdə özünü göstərən folklorizmin bariz nümunəsi idi, xalqı səfərbərliyə çağıran, vətəni qorumağa səs-ləyən bir marş idi.

"Boz at səni sər tövlədə bağlaram,
And içirəm sənə məxmər çullaram.
Gümüşdən döydürürəm, sənin nalını,
Yüz gözələ hödürürəm yalını.

Gümüş stəkanlı, qızıl tavalı,
Uşaqlara deyın döysün qavalı.
Atlananda qoburnatdan havalı,
Çox keçməz addayar İrana Nəbi,
Bac alar, bac verməz divana, Nəbi.

Bəylər, ağalar, Allah amandı,
İgid Nəbi Koroğludan yamandı.
Gəlin bir görüşək, ağır zamandı,
Qoy sənə desinlər ay nadan Nəbi,
Divanı dalınca oynadan, Nəbi!

Nəbinin birçəyi oyma-oymadı,
O, Həcərdən, Həcər ondan doymadı.
Qırdı xanı, bəyi bir təkin qoymadı,
Qoy sənə desinlər ay Qaçaq Nəbi,
Həcəri özündən, "ay qoçaq Nəbi!.." (3, s.399)

Göründüyü kimi, "Aynalı" əsərində yazıçının başlıca məqsədi Həcər

və onun namusu üstündə, şərəf və ləyaqətini qorumaq üçün göstərdiyi hünərdir. Həcər burada təkcə öz namus və arının kəşiyində durmur, eyni zamanda xalqının əxlaqi dəyərlərini qoruyan, Nəbinin qəhrəmanlıq şöhrətini uca tutan cəngavər döyüşçüdür. Yazıçı bununla əsərə xalq qəhrəmanlığı ruhunu gətirmiş, folklor qəhrəmanını yenidən milli yaddaşa qaytarmaqla əslində xalqın qəhrəmanlıq duyğularını hərəkətə gətirə bilmişdi. Digər tərəfdən, əsərdə folklorizmi gücləndirmək üçün Nəbi-Həcər qəhrəmanlığını vəsf eləyən qəhrəmanlıq nəğməsindən istifadə edə bilmişdir. Yeni nəzərə almaq lazımdır ki, S.Rəhimov bu əsəri yeni sosialist həyatını tərənnüm etməyin qarşıya qoyulduğu bir vaxtda, müharibənin ilk ilində yazıb çap etdirmişdir.

"Aynalı" həmin illərdə ədəbiyyata güclü folklorizm gətirən, nəsrimizdə milli-mənəvi dəyərlərin əksini yenidən canlandıran, xalqımızın qəhrəmanlıq tarixindən soraq verən əsərlərdən idi.

Məlum olduğu kimi, S.Rəhimov bundan sonra da Azərbaycan nəsrini folklorizm elementləri, motivləri, süjetləri ilə zənginləşdirən ədiblərdən oldu. Onun "Ağbulaq dağlarında", "Saçlı", "Kəsilməyən kişnərti" və başqa əsərlərində folklor motivləri öz geniş əksini tapdı.

Nəsrə xalq ədəbiyyatı qəhrəmanlarının gəlişi, ilk növbədə XX əsrin nəsrində milli-azadlıq hərəkətinin müxtəlif dövrləri ilə bağlı qəhrəmanlıq tariximizin gəlişini şərtləndirdi. İkincisi, həmin dövrlərin məişət həyatı üçün ənənəvi olan milli düşüncəni, azadlıq ideyalarını, məişət detallarını, qəhrəmanlıq və vətənpərvərlik duyğularını nəsrimizdə genişləndirdi. Üçüncüsü, nəsrimizi folklor, süjet, motiv, obrazlar, eləcə də xalq parəmi və vahidləri — atalar sözü və məsəllər, bayatılar, qəhrəmanlıq nəğmələri və s. ilə zənginləşdirdi.

Əslində folklorizmin güclü şəkildə nəsrimizə daxil olması nəsrin özünü sosialist realizminin quru, sxolastik tələblərindən azad elədi. Ona milli tarix, milli düşüncə gətirməklə əslində nəsrimizin tarixi milliliyini, milli-mənəvi simasını bərpa etdi. Nəsr sovet gerçəkliyinin sxolastik tərənnümçülüüyündən xilas etdi, ona müharibədən sonrakı dövrdə yeni bir tərəvət gətirdi.

Ümumiyyətlə, bir sıra hallar istisna olunarsa, müharibədən sonrakı nəsrimizdə folklorizmin, düşüncənin alt və üst qatlarında gücləndiyi aydın nəzərə çarpmaqdadır. Nəsrimizin bir sıra nümunələrində mifologizm elementləri güclənməyə başlayır, folklorizmin əhatə dairəsi, məzmun çevrəsi genişlənməyə başlayır.

Folklorizmin yüksəlişinə mənfi təsir göstərən amillərin ədəbi prosesdə daimi fəaliyyəti mövcuddur. Dünya ədəbiyyatında antifolklorizm adı ilə özünü göstərən meyl, yaxud amillər daim ədəbiyyatda folklorizmin güclənməsinə qarşı dayanır, yaxud bir sıra hallarda folklorizmi təhrif edən güclü amillər kimi çıxış etmək funksiyalarına malikdir. Başqa xalqların nəsr nümunələrində olduğu kimi, 30-cu illərin, eləcə də müharibədən sonrakı dövrün nəsrində bu xüsusiyyət də özünü göstərir. Azərbaycan nəsrində o, əsasən iki funksiyada çıxış edir ki, hər ikisi nəsr folklorizm elementlərindən məhrum etməyə, onu folklorlaşdırmaqla öz tarixi ənənələrindən, köklərindən uzaqlaşdırmaq məqsədinə xidmət edir.

Təbii ki, tarixə müxtəlif xalqların ədəbiyyatında olduğu kimi, Azərbaycanda da antifolklorizm rəvac verən meyillər, qərarlar və s. müəyyən dövrdə üzde olmuşdur. Zaman keçdikcə bu meyillər sarsılmış, qabaqcıl milli-estetik düşüncə öncül mövqeyə keçməyə başlamışdır.

Antifolklorizmin milli nəsrde özünü göstərən başqa bir tipi də vardır. Bu, folklorizmin inkarı ənənəsidir. Həmin ənənə bir sıra yazıçıların yaradıcılığında özünü göstərir. Həmin ənənənin tərəfdarları öz əsərlərində milli ənənələri inkar edir, nəsrə Avropa dəyərləri adı altında adət-ənənə, görüş, baxış və digər dəyərlər gətirir. Belə əsərlərdə milli ənənələr təhrif edilir, yaxud tamam yad dəyərlərlə əvəzlənir. Bu, milli düşüncəyə yad elementlər gətirməkdən başqa bir məqsəd daşımır. Bu, bir çox hallarda elmi-fantastik ədəbiyyatda, məsələn, E.Mahmudovun nəsrində, yaxud kriminal düşüncəyə geniş meydan verilmiş kriminal ədəbiyyatda, məsələn, Ç.Abdullayevin nəsrində özünü göstərir. Təbii ki, bu ədəbiyyatlar özləri də dövrün tələbidir. Son vaxtlarda dünya ədəbi prosesində baş verən yaradıcılıq ənənələrinin Azərbaycanda genişlənən bir qoludur. Ona görə onlara qarşı elə bir iddia irəli sürmək fikrində deyilik. Lakin bu həqiqəti də etiraf etmək gərəkdir ki, həmin nəsr əsərlərində güclü antifolklorizm özünü göstərir ki, həmin yaradıcılıq ənənələri genişlənilib artdıqca milli ədəbiyyatın ümumi mənə, məzmun dəyərlərinə öz neqativ təsirini artan sürətlə göstərəcəklər.

Antifolklorizmin başqa forması xalqın estetik düşüncəsində özünəməxsus yeri, mövqeyi olan epik və lirik ənənədə daşlaşan xalqın inam, etiqad, mərdlik, qəhrəmanlıq düşüncəsi səviyyəsinə yüksələn süjet, motiv və ya obrazın inkarı ilə bağlıdır. Məsələn, hər hansı bir ədib xalq düşüncəsindən gələn ənənəni, əxlaqi dəyəri inkar edir, onu gözədən salmaq üçün çox müxtəlif vasitələrə əl atır. C.Bərgüşadın «Boz atın belində» əsərində Həcərə olan münasibət buna misaldır. C.Bərgüşad romanının bir yerində yazır ki, Qaçaq Nəbidən sonra tək qalan, hücumlara, təqiblərə məruz qalan Həcər ərə gedir, az sonra isə bu ərindən də ayrılıb başqası ilə həyat qurur.

”Həcər Azərbaycan xalqının milli yaddaşında qəhrəmanlıq, vəfa, sədaqət rəmzi kimi qalmışdır, onun yaddaşda yaşayan bu böyük, ölməz obrazını xalqın yaddaşından pozub dəyişməyə heç bir ehtiyac yoxdur. C.Bərgüşad hansı həqiqəti bərpa etmək istəyir? Əgər C.Bərgüşad hətta hansısa sənədə söykəndiyini iddia etsə, heç bir sənədə ehtiyac yoxdur. Həcərin sonrakı həyatı bəlli olmuşdur, onun övladları, nəvə və nəticələri bu gün həyatda yaşayıb-ışləyirlər. Lakin bu heç də əsas vermir ki, xalqın milli yaddaşında yaşayan qəhrəman Həcərin bədii obrazını təhrif edəsən, onu sındırasan, dəyişəsən. Qəhrəmanlıq nəğmələrində vəsf olunan Həcərin dastanı Nəbi ilə başlayıb Nəbi ilə də sona yetmişdir. Onu xalqın yaddaşından heç kəsin pozmağa, silməyə nə mənəvi, nə də əxlaqi haqqı yoxdur.

O.Süleymanov haqlı olaraq yazır ki, milli dəyəri olmayan, milli kökə söykənməyən bədii nəsr bəşəri ola bilməz. Bəzən biz Avropanın bir sıra böyük sənətkarlarının əsərlərini hərisliklə qaldırıb dağın başına qoyuruq, özümüzə belə əsərlərin yazılmamasına təəssüflənirik. Çünki biz həmin əsərləri oxumuruq. Oxuyanda görürük ki, insan humanizmi, yaxud insan hüququ adı altında fransız gözəli Mari Kuri öz qanuni nikahına xələl gətirmədən daha başqa ikisi ilə qeyri-qanuni nikahda yaşayır. Yazıçı isə bunu Avropanın insan azadlığı və insan hüququnun genişliyi ilə bağlayıb göylərə qaldırır. Mən türk isə deyirəm ki, bu əxlaq hansı azadlığı və hüququ təmsil etməsindən asılı olmayaraq mənim üçün yad konqramentdir. Ona görə də həmin yadlığı yaşadığım, doğulduğum cəmiyyət qəbul edə bilməz. ”Mənim milli düşüncəmdə azadlığı yayan,

qəbul edən, nəsildən-nəslə ötürən öz dəyərlərimiz var, o da dünən də, bu gün də mənim xalqımın nəsillər tərbiyə edən, pozulmaz folklor düşüncəsidir.

Göründüyü kimi, xalq həyatının onun qəhrəmanlıq və cəngavərlik tarixinin, eləcə də mənəvi dəyərlərinin bədii nəsrə gətirilməsi müharibədən sonrakı dövr nəsrimizi sxematizmdən azad elədi. Folklorizmin nəsr-də güclənməsi onu məna və məzmunca zənginləşdirdi, onun yeni tarixi yüksəlişinin əsasını qoydu.

ƏDƏBİYYAT

1. Корман Б.О. Итоги и перспективы изучения проблемы автора. Страницы истории русской литературы. М., Наука, 1971, с.447.
2. Nəbiyev A. Azərbaycan xalq ədəbiyyatı. Bakı, Turan, 2002, s.678.
3. Rəhimov S. Aynalı. Bakı, Uşaqgənclik, 1942, s.54.
4. Сулейменов О.О современной прозе. Дружба народов 1999, s.174-185.
5. Bərgüşad C. Boz atın belində. Bakı, Sənclik, 1970, s.408.

ОТРАЖЕНИЕ ГЕРОИЧЕСКОГО ПРОШЛОГО В ИСТОРИЧЕСКОЙ ПРОЗЕ

Х.Ф.МАНАФЛЫ

РЕЗЮМЕ

Отражение героического прошлого принесло в литературу много элементов фольклора, потому что актуальными стали в исторических романах такие темы как: национальные ценности, история, быт и культура своего народа. Это позволило изданиям, вышедшим в послевоенное время, освободиться от схематизма. Усиление фольклоризма в литературе значительно обогатило её и заложило основы исторического возвышения.

REFLECTION OF THE HEROIC PAST IN PROSE

Kh.F.MANAFLI

SUMMARY

Reflection of the heroic past has brought many elements of folklore in literature. Because, such kinds of subjects as the national values, the history, the life and the culture of people could become very accrual in historical novels. It has allowed the editions which has left during post-war time to release from sketchiness. Amplification of folklorizm in the literature has considerably enriched it and has put in the basis of the historical eminence.